

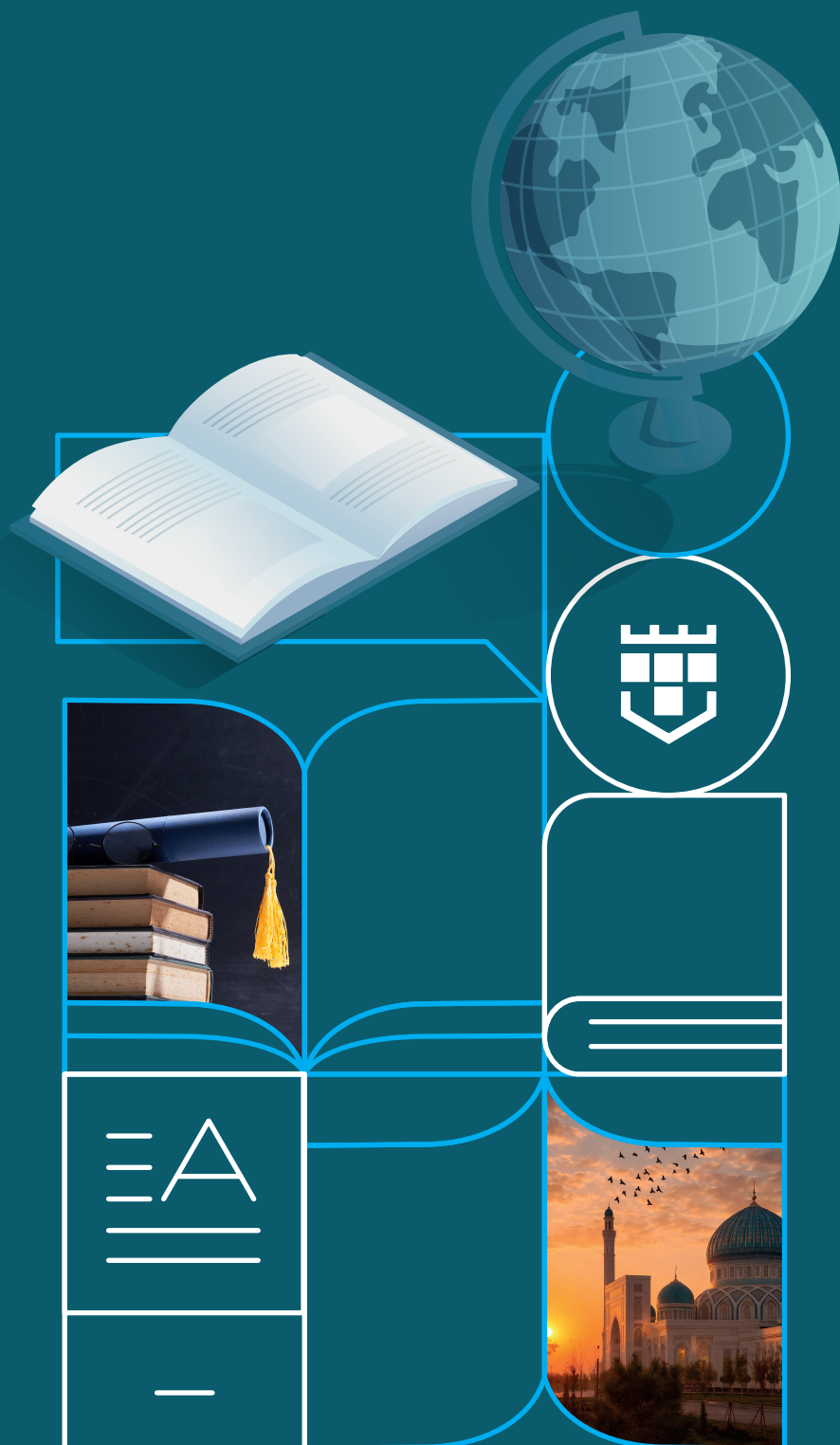

Ilmiy-innovatsion metodik jurnal

METODIST

Scientific and Innovative Methodological Journal
Научно-инновационный методический журнал

2026-YIL 2(16)-SON

metodist.net

TAHRIRIYAT JAMOASI

Tahririyat kengashi raisi:

Abdusalom Umarov

Tahririyat kengashi raisining o‘rinbosari:

Elyor Saitov

Bosh muharrir:

Qunduzxon Husanboyeva

Bosh muharrir o‘rinbosari:

Namoz Rasulov

Mas‘ul kotib:

Nazokat Yusufjonova

Ilmiy muharrir:

Qozoqboy Yo‘ldoshev

Ilmiy muharrir o‘rinbosari:

G‘ofir Hamroyev

Tahririyat hay‘ati a‘zolari:

Valijon Qodirov
Dilshod Turdibayev
Saodat Qambarova
Mirzaaxmad Kurbanov
Jahongir Musayev
Konisbay Yusupov
Jumaboy Rahimov
Mutallib Hazratqulov
Mahfuza To‘ychiyeva
Jamoliddin Nurmuhhammadov

Texnik muharrirlar:

Bahrom O‘rolov
Temurxo‘ja Shodmanov

“METHODIST” ilmiy-innovatsion metodik jurnali ta’limiy, ilmiy-innovatsion nashr bo‘lib, bir yilda 6 marta nashr etiladi. Tahririyatga kelgan maqolalar tahrir hay‘atining tavsiyasiga binoan jurnalda e‘lon qilinadi. Nashr etilmagan maqolalar tahlil qilinmaydi. Tahririyat rozilgisiz chop etish taqiqlanadi.

EDITORIAL TEAM

Chair of the Editorial Board:

Abdusalom Umarov

Deputy Chair of the Editorial Board:

Elyor Saitov

Editor-in-Chief:

Qunduzkhon Husanboyeva

Deputy Editor-in-Chief:

Namoz Rasulov

Executive Secretary:

Nazokat Yusufjonova

Scientific Editor:

Qozoqboy Yoldoshev

Deputy Scientific Editor:

Gofir Hamroyev

Editorial Board Members:

Valijon Kodirov
Dilshod Turdibayev
Saodat Kambarova
Mirzaaxmad Kurbanov
Jahongir Musayev
Konisbay Yusupov
Jumaboy Rakhimov
Mutallib Hazratqulov
Mahfuza Toychiyeva
Jamoliddin Nurmuhhammadov

Technical Editors:

Bahrom Urolov
Temurkhoja Shodmanov

“METHODIST” Scientific, Innovative and Methodological Journal is an educational, scientific and innovative periodical published six times a year. Manuscripts submitted to the Editorial Office are published in the Journal upon the recommendation of the Editorial Board. Unpublished manuscripts are not reviewed or returned. Reproduction or republication of materials from the Journal without the permission of the Editorial Office is prohibited.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Председатель редакционного совета:

Абдусалом Умаров

Заместитель председателя редакционного совета:

Элёр Сaitов

Главный редактор:

Кундузхон Хусанбаева

Заместитель главного редактора:

Намоз Расулов

Ответственный секретарь:

Назokat Юсуфджонова

Научный редактор:

Казакбой Йулдашев

Заместитель научного редактора:

Гофир Хамраев

Члены редакционной коллегии:

Валижон Кадыров
Дилшод Турдыбаев
Саодат Камбарова
Мирзаахмaд Курбанов
Жахонгир Мусаев
Конисбай Юсупов
Жумабой Рахимов
Муталлиб Хазраткулов
Махфуза Туйчиева
Жамолиддин Нурмухаммадов

Технические редакторы:

Бахром Уролов
Шодманов Темурхужа

Научно-инновационный методический журнал «METHODIST» является образовательным, научно-инновационным периодическим изданием и выходит 6 раз в год. Статьи, поступившие в редакцию, публикуются в журнале по рекомендации редакционной коллегии. Неопубликованные статьи не рецензируются и не возвращаются. Перепечатка материалов журнала без разрешения редакции запрещается.

MUNDARIJA • TABLE OF CONTENTS • ОГЛАВЛЕНИЕ

BOSH MUHARRIR MINBARI

EDITORIAL BOARD

ТРИБУНА ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

<i>Qundukzxon Khusanboyeva</i> . Poetry: the sustenance of the human spirit	3
---	---

BOSHLANG'ICH TA'LIM – POYDEVOR

PRIMARY EDUCATION – THE FOUNDATION

НАЧАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ – ФУНДАМЕНТ

<i>Mutallib Hazratqulov</i> . Mariya Montessorining "Koinot ta'limi" asarida hayot va tabiatga oid muammolar yechimi	18
--	----

ADABIYOT O'QITISH METODIKASI

LITERATURE TEACHING METHODOLOGY

МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ЛИТЕРАТУРЫ

<i>Исламбек Юсупов</i> . Развитие мыслительной компетенции учащихся на основе интерактивного подхода	22
<i>Xurshida Hazratqulova</i> . Raqamli ta'lim muhitida adabiy asarlarni o'qitish metodikasini takomillashtirish	29
<i>Nigoraxon Saydaxmedova</i> . Inklyuziv va integratsiyalashgan ta'limda Said Ahmad va Anton Chexov hikoyalari orqali tinglab tushunish ko'nikmasini rivojlantirish	37

PEDAGOGIKA ILMI TA'LIM AMALIYOTIGA

PEDAGOGICAL SCIENCE TO EDUCATIONAL PRACTICE

ОТ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ НАУКИ К ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПРАКТИКЕ

<i>Zebo Usmanova</i> . Mediamahsulotlar yordamida o'smir yoshdagi o'quvchilarda faol fuqarolik kompetensiyasini shakllantirish – ijtimoiy-pedagogik zaruriyat	44
---	----

ADABIYOTSHUNOSLIK ILMI ADABIY TA'LIM AMALIYOTIGA

LITERARY STUDIES TO THE PRACTICE OF LITERARY EDUCATION

ЛИТЕРАТУРНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ И ПРАКТИКА ЛИТЕРАТУРНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

<i>Obidakhan Fayzullayeva</i> . Representation of allegorical images in lyric cycles	49
<i>Muzaffar Mamatqulov</i> . "Bahrom va Gulandom" dostonida mifologik obrazlarning talqini	60
<i>Surayyo Saatova, Oltinoy Tolipova</i> . O'zbek she'riyatida milliy urf-odat va marosimlarning lingvomadaniy talqini (S. Sayyid va M. Karimova ijodi misolida)	71
<i>Zulfizar Zohidova</i> . Abdulla Qodiriy romanlarida ijtimoiy-siyosiy g'oyalar tahlili	78

OLIY TA'LIM AMALIYOTI

HIGHER EDUCATION PRACTICE

ПРАКТИКА ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

<i>Nargiza Musulmanova</i> . Talabalar nutqiy savodxonligini mavjud elektron ta'minotlar asosida o'quv jarayoniga integratsiya qilish	84
<i>Sharobidin Hasanov</i> . Badiiy asar tahliliga analitik yondashuvning nazariy va metodik asoslari	92
<i>Anvar Abduqayumov, Dilshod Turdibayev</i> . Raqamli ta'lim muhitida talabalarning mustaqil ta'lim faoliyatini tashkil qilish metodikasi	101

**BOSHLANG'ICH TA'LIM – POYDEVOR
PRIMARY EDUCATION – THE FOUNDATION
НАЧАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ – ФУНДАМЕНТ**

**MARIYA MONTESSORINING "KOINOT TA'LIMI" ASARIDA HAYOT
VA TABIATGA OID MUAMMOLAR YECHIMI**

Mutallib HAZRATQULOV

ORCID: 0000-0003-4388-3627

TKXU Samarqand filiali dotsenti

Samarqand, O'zbekiston.

El.m: hazratqulovmutallib@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada Mariya Montessorining "Koinot ta'limi" konsepsiyasida hayot, tabiat va inson munosabatlariga doir muammolarning pedagogik yechimlari tahlil qilinadi. Ko'pchilik uchun muammo hisoblanib kelinayotgan ekologik muammolarning sodda va oson yechimi ko'rsatib beriladi. Konsepsiyaning boshlang'ich ta'limda ekologik tafakkur, tizimli bilim va tinchlikparvar dunyoqarashni rivojlantirish imkoniyatlari asoslanadi.

Kalit so'zlar: Montessori pedagogikasi, Koinot ta'limi, tabiat, hayot, koinot vazifasi, ekologik tafakkur, yaxlit ta'lim, mustaqil izlanish.

**РЕШЕНИЕ ПРОБЛЕМ, СВЯЗАННЫХ С ЖИЗНЬЮ И ПРИРОДОЙ, В РАБОТЕ
МАРИИ МОНТЕССОРИ «КОСМИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ»**

Муталлиб ХАЗРАТКУЛОВ

ORCID: 0000-0003-4388-3627

доцент Самаркандского филиала

Международного университета

химии в Ташкенте.

Самарканд, Узбекистан.

Эл. почта: hazratqulovmutallib@gmail.com

Аннотация. В статье анализируются педагогические способы решения проблем, связанных с взаимоотношениями жизни, природы и человека, в концепции «Космического воспитания» Марии Монтессори. Представлено простое и доступное решение экологических проблем, которые для многих остаются сложными и актуальными. Обосновываются возможности данной концепции для развития экологического мышления, системных знаний и миролюбивого мировоззрения в начальном образовании.

Ключевые слова: педагогика Монтессори, космическое воспитание, природа, жизнь, космическая задача, экологическое мышление, целостное образование, самостоятельное исследование.

**SOLUTIONS TO PROBLEMS CONCERNING LIFE AND NATURE IN MARIA
MONTESSORI'S WORK "COSMIC EDUCATION"**

Mutallib KHAZRATKULOV

ORCID: 0000-0003-4388-3627

Associate Professor of the Samarkand branch of KIUT

Samarkand, Uzbekistan.

Abstract. The article analyzes pedagogical solutions to problems concerning the relationships among life, nature, and human beings within Maria Montessori's concept of "Cosmic Education." It presents a simple and accessible solution to environmental problems that many people continue to regard as complex and challenging. The potential of this concept for developing ecological thinking, systematic knowledge, and a peace-oriented worldview in primary education is substantiated.

Keywords: Montessori pedagogy, Cosmic Education, nature, life, cosmic task, ecological thinking, holistic education, independent inquiry.

Kirish. XX asr pedagogikasida Mariya Montessori bolaning tabiiy rivojlanishini ta'lim mazmuni va metodikasining markaziga olib kirgan olimlar sifatida alohida o'rin egallaydi. Uning 1948-yilda nashr etilgan "To Educate the Human Potential" ("Inson salohiyatini tarbiyalash") asarida shakllantirilgan "Koinot ta'limi" konsepsiyasi 6–12 yoshli bolaga borliqni tarqoqlanmagan, o'zaro aloqador tizim sifatida anglatishni nazarda tutadi [1]. Mazkur yondashuvda Koinot astronomik obyekt emas, balki tabiat, hayot, insoniyat tarixi va madaniyatni birlashtiruvchi umumiy bilish modeli hisoblanadi. Tadqiqotning maqsadi Montessori qarashlarida tabiatdan begonalashuv, bilimlarning fanlar bo'yicha parchalanganligi, insonning ekologik mas'uliyatsizligi hamda ta'limdagi passivlik muammolariga taklif etilgan yechimlarni aniqlash va ilmiy-falsafiy jihatdan baholashdan iborat.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotda Montessori asarining mazmuniy-konseptual tahlili, pedagogik germenetika, tizimli va qiyosiy tahlil metodlaridan foydalanildi. "Koinot rejasi", "koinot vazifasi", "tasavvur", "erkinlik" va "tayyorlangan muhit" tushunchalari o'zaro aloqada o'rganildi. Muallifning tabiiy-ilmiy tasvirlari ekologik ta'lim, shaxsga yo'naltirilgan yondashuv va fanlararo integratsiya mezonlari asosida talqin qilindi. Tahlil birligi sifatida bolaning bilish faolligi, tabiatdagi o'zaro bog'liqlik, insonning yaratuvchilik faoliyati va axloqiy javobgarligini ifodalovchi g'oyalar tanlandi.

Inson tabiatni o'rganadi, mehnat qurollarini yaratadi, til va yozuvni rivojlantiradi, jamiyat hamda madaniyatni barpo etadi. Biroq uning vazifasi tabiatni faqat o'z manfaatiga bo'ysundirish emas. Inson tabiatni asrashi, bilim va qobiliyatlarini umumiy farovonlik yo'lida ishlatishi kerak. Bola ham o'zidan: "Men bu olamda qanday foydali vazifani bajara olaman?" deb so'rashga o'rgatiladi.

Asarda ibtidoiy insonlarning hayoti, ko'chmanchi va o'troq jamoalar, dastlabki mehnat qurollari, dehqonchilik, hunarmandchilik, savdo, yozuv va davlatlarning paydo bo'lishi haqida hikoya qilinadi. Misr, Bobil, Finikiya va Yunoniston kabi qadimgi sivilizatsiyalarning insoniyat taraqqiyotiga qo'shgan hissasi yoritiladi.

Montessori tarixni urushlar va hukmdorlar ketma-ketligi sifatida emas, balki insonlarning bunyodkorlik faoliyati tarixi sifatida talqin qiladi. Har bir avlod o'zidan oldingi avlod yaratgan bilim va tajribadan foydalanadi hamda kelajak avlod uchun yangi imkoniyatlar qoldiradi. Bu bolada o'tmish insonlarining mehnatiga nisbatan hurmat va minnatdorlik tuyg'usini rivojlantiradi. Koinot ta'limida fanlar bir-biridan ajratib o'qitilmaydi. Koinot va Yer haqidagi bilimlar orqali astronomiya, geografiya, fizika, kimyo, biologiya, tarix, til va matematika o'zaro bog'lanadi. Montessori boshlang'ich ta'limdagi "Buyuk hikoyalar" odatda quyidagi yo'nalishlarni qamrab oladi:

- Koinot va Yerning paydo bo'lishi;
- hayotning vujudga kelishi;
- insonning paydo bo'lishi;
- yozuv va tilning rivojlanishi;

– sonlar va matematikaning yaratilishi.

Bu yondashuvlar bolaning tasavvurini uygʻotib, uni oʻzi qiziqqan mavzuni chuqurroq tadqiq etishga yoʻnaltiradi. Koinot taʼlimi bolaning hayratlanish, fikrlash va bogʻlanishlarni anglash qobiliyatiga tayanadi.

Montessori konsepsiyasida oʻqituvchi bilimning yagona manbai emas, balki bolaning mustaqil faoliyatini tashkil etuvchi yoʻlboshchidir. U:

- bolaning tabiiy qiziqishlarini kuzatadi;
- tasavvurni uygʻotadigan hikoyalar taqdim etadi;
- tadqiqot olib borish uchun zarur materiallarni tayyorlaydi;
- mustaqil tanlash va ishlash imkonini beradi;
- bolani ortiqcha nazorat qilmaydi;
- hamkorlik, masʼuliyat va oʻzini boshqarishni rivojlantiradi.

Taʼlim bolaning erkin tanlovi, mustaqil mehnati va ichki intizomiga asoslanadi. Erkinlik tartibsizlikni emas, balki masʼuliyat bilan qaror qabul qilish imkoniyatini anglatadi.

"Koinot taʼlimi"ning asosiy maqsadi bolaga juda koʻp maʼlumot yodlatish emas, balki unda olamning yaxlitligi haqidagi tasavvurni shakllantirishdir. Bola tabiatdagi va jamiyatdagi oʻzaro bogʻliqlikni anglagan sari oʻzining ham muayyan vazifasi borligini tushunadi. Unda tabiatga ehtiyotkorlik, insoniyat mehnatiga minnatdorlik, tinchliksevarlik, hamkorlik, masʼuliyat va kelajak uchun javobgarlik tuygʻulari rivojlanadi.

Montessori nazarida chinakam taʼlim insonni faqat bilimli qilish emas, balki oʻz salohiyatini anglaydigan, erkin fikrlaydigan, tabiat va jamiyat oldidagi masʼuliyatini his etadigan shaxs sifatida tarbiyalashdir. Shu jihatdan "Koinot taʼlimi" bolani Koinot haqida xabardor qilish bilan birga, uni tinchlikparvar, bunyodkor va umuminsoniy manfaatlarga xizmat qiladigan shaxs qilib voyaga yetkazishga yoʻnaltirilgan pedagogik taʼlimot hisoblanadi.

Natijalar. Tahlil Montessori konsepsiyasining birinchi ilmiy-pedagogik yechimi "butundan qismga" tamoyiliga asoslanishini koʻrsatdi. Anʼanaviy taʼlimda astronomiya, geografiya, biologiya, tarix, til va matematika alohida fanlar sifatida taqdim etilsa, Koinot taʼlimida ular Yer va hayot taraqqiyotining yagona markaziga birlashtiriladi. Bunday integratsiya sabab-oqibat aloqalarini koʻrish, bilimni yangi vaziyatga koʻchirish va tizimli fikrlashni rivojlantiradi. Demak, Montessori bilimlar tarqoqlanishi muammosini fanlararo mazmun va umumlashtiruvchi gʻoya orqali hal qiladi.

Ikkinchi yechim tabiatni inson ehtiyojiga xizmat qiluvchi sust resurs emas, oʻzaro bogʻlangan faol tizim sifatida talqin etishdir. Suvning togʻ jinslarini yemirishi, oʻsimliklarning atmosfera tarkibini muvozanatlashtirishi, mikroorganizmlarning tuproq hosildorligiga xizmat qilishi har bir mavjudotning umumiy hayot jarayonidagi funksiyasini koʻrsatadi. "Koinotiy vazifa" tushunchasi ilmiy jihatdan ekotizim komponentlarining funksional bogʻliqligini, falsafiy jihatdan esa mavjudlikning masʼuliyat bilan mazmun kasb etishini ifodalaydi. Shu asosda bola tabiat ustidan hukmron subyekt emas, balki ekologik munosabatlar ishtirokchisi ekanini anglaydi.

Uchinchi natija inson mohiyatining aql, mehnat qiluvchi qoʻl va mehrga qodir qalb birligida izohlanishidir. Ushbu antropologik model bilim, amaliy faoliyat va axloqni ajratmaydi. Insonning ijodkorligi tabiatni cheksiz oʻzlashtirish huquqi sifatida emas, uni asrash va umumiy farovonlikka xizmat qilish majburiyati sifatida baholanadi. Shuning uchun ekologik muammoning yechimi faqat tabiat haqidagi axborotni koʻpaytirishda emas, bolaning ichki masʼuliyati va foydali faoliyatini rivojlantirishda koʻriladi.

Toʻrtinchi yechim bolaning passiv tinglovchilik holatini mustaqil tadqiqotchilikka aylantirish bilan bogʻliq. Montessori oʻqituvchini tayyor hukmlarni yetkazuvchi shaxs emas, qiziqish uygʻotuvchi va "tayyorlangan muhit"ni tashkil qiluvchi yoʻlboshchi deb biladi. Buyuk hikoyalar, vaqt tasmalari, xaritalar, tajribalar va modellar tasavvurni ilmiy izlanish bilan bogʻlaydi.

Erkin tanlov esa tartibsizlik emas, maqsadli mehnat, ichki intizom va qaror oqibatini anglash vositasiga aylanadi.

Natijalar konsepsiyaning ijtimoiy mazmunini ham namoyon etdi. Montessori qadimgi sivilizatsiyalar, yozuv, son va mehnat qurollari tarixini avlodlararo hamkorlik mahsuli sifatida yoritadi. Bola kundalik hayotdagi ne'matlar ortida ko'plab insonlarning mehnati mavjudligini anglab, minnatdorlik va birdamlikni o'zlashtiradi. Demak, tabiatni asrash individual odob darajasida qolmaydi; u insoniyatning umumiy merosini saqlash, resurslardan adolatli foydalanish va kelajak avlodlar oldidagi mas'uliyat bilan bog'lanadi.

Muhokama. Montessorining falsafiy pozitsiyasi ontologik yaxlitlik, bilishdagi integrativlik va axloqiy mas'uliyat birligiga tayanadi [3]. Uning yondashuvi qat'iy antropotsentrizmni cheklaydi, biroq insonning ongli yaratuvchilik imkoniyatini inkor etmaydi. Shu jihatdan konsepsiya ekologik va gumanistik tafakkur o'rtasida muvozanat yaratadi. "Koinotiy reja"dagi maqsadlilik zamonaviy ilmda metaforik-pedagogik kategoriya sifatida talqin qilinishi maqsadga muvofiq: u tabiiy jarayonlarni soddalashtirib tushuntirish bilan birga, bolada hayrat, minnatdorlik va daxldorlik hissini uyg'otadi. Biroq metafora ilmiy sababiyatning o'rnini egallamasligi, hikoya kuzatish, tajriba va dalillar bilan mustahkamlanishi zarur. Montessori ta'limni tinchlikning ijtimoiy asosi deb tushunganligi sababli, ekologik mas'uliyat uning qarashlarida hamkorlik va zo'ravonliksiz yashash etikasi bilan tutashadi [2].

Xulosa. Montessorining Koinot ta'limi hayot va tabiatga oid muammolarni yaxlit bilim, ekologik o'zaro bog'liqlik, shaxsiy mas'uliyat va mustaqil faoliyat orqali hal etishga yo'naltirilgan konsepsiyadir. Uning pedagogik qiymati bolani ma'lumot iste'molchisidan savol beruvchi, tadqiq etuvchi va tabiatga mas'uliyatli munosabat bildiruvchi subyektga aylantirishidir. Konsepsiyani boshlang'ich ta'limda tabiiy fanlar, o'qish savodxonligi, tarix va tarbiyaviy faoliyatni integratsiyalash asosida qo'llash o'quvchilarda ilmiy dunyoqarash, ekologik madaniyat hamda tinchlikparvar fuqarolik pozitsiyasini shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Montessori M. To Educate the Human Potential. Madras: Kalakshetra Publications, 1948.
2. Montessori M. Education and Peace. Oxford: Clio Press, 1992.
3. Raimondo R. Cosmic Education in Maria Montessori: Arts and Sciences as Resources for Human Development // Studi sulla Formazione. 2018. Vol. 21. No. 2. P. 249–260.
4. Montessori, M. The Discovery of the Child / M. Montessori ; transl. by M. J. Costelloe. – Oxford: Clio Press, 1988. – 349 p.